

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת וישב תשפ"ד

וישב יעקב (ל"ז. א')

כתב רש"י וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמלו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולו, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם ע"כ.

צ"ב דהפחמי תמה היכן יכנס כל הפשתן לשומר ולא רצה לשרוף את הפשתן ולכלותו, וא"כ תשובת הפקח שישורף את הפשתן אינה מיישבת את תמיהתו, וע"ד הדרוש ביארו שהפקח אמר לו שהטעם שניצוץ אחד שורף את כל הפשתן, הוא משום שכולו אויר, א"כ דבר קטן הוא ואפשר להכניסו בכל מקום. וזה הביאור בנמשל לגבי יעקב ועשו, דאמנם יש הרבה אלופי עשו, אבל אין בהם ממש, וניצוץ אחד בא ושורפם.

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו (ש)

פירש רש"י והוא נער, שהיה עושה מעשה נערות וכו', את בני בלהה. כלומר רגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותו, והוא מקרבן ע"כ. מבואר בדברי רש"י דוהוא נער את בני בלהה הם ב' ענינים, ופשוטו של מקרא שהוא ענין אחד, והרמב"ן נתקשה בדברי רש"י [קושיות אחרות], ופירש דוהוא נער קאי על מה שאמר בן שבע עשרה שנה, כלומר דכוונת המקרא והוא נער בן שבע עשרה שנה, אולם גם לפירושו מה שכתוב את בני בלהה הוא ענין אחר.

והרמב"ן פירש עוד דוהוא קאי על שניהם, וכאילו כתוב "והוא נער והוא את בני בלהה", והיינו שסיבת היותו את בני בלהה ואת בני זלפה, הוא משום והוא נער, שלהם ציוה אביהם שישמרוהו וישרתוהו.

את דבתם רעה (ש)

פירש רש"י כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי וכו' ע"כ. ויש לעיין איך הותר ליוסף לומר לאביו, והא איתא בפסחים (דף ק"ג:) ג' הקב"ה שונאן ואחד מהן זה מי שמעיד יחידי, ובגור אריה תירץ שהיה נאמן לאביו כבי תרי, ויש מפרשים שבשביל להוכיח סגי באחד.

ואפשר לומר עוד, דהנה קשה איך אכלו השבטים אבר מן החי, וביאר בשפתי חכמים דאכלו בהמה מפרכסת או בן פקועה, ובוזה בישראל אין איסור אבר מן החי ובבן נח איסור, ויוסף אמר לאחיו שדינם כבן נח שאסורים בזה, והם אמרו שדינם כישראל ומותרים בזה, וכיון שיוסף אחז שדינם כבן נח א"כ נהרגים ביחיד, כמב' בסנהדרין (דף נ:.) דבן נח נהרג יחידי, [ובאמת במושב זקנים כתב דיוסף נתבע על זה].

ועשה לו כתנת פסים (ל"ז. ג')

כתב בכלי יקר דהבכורה ניטלה מראובן כשבבלב יצועי אביו ועתה נתנה ליוסף, ולכן עשה לו כתנת פסים כדי שיעבוד במקדש, דהא העבודה בבכורות.

והנה בגמ' בברכות (דף י:.) משמע דאכן יוסף קיבל את הבכורה בזמן שראובן בלב יצועי אביו, כדאיתא שם "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף", אמנם בב"ב (דף קכג.) נראה דיוסף קיבל את הבכורה רק לאחר שירדו למצרים, דאיתא שם משל לבעה"ב [יוסף (רש"י)] שגדל יתום [יעקב כמו שכתוב ויכלכל יוסף את אביו (רש"י)] לימים העשיר אותו יתום [יעקב שבה לידו בכורת ראובן (רש"י)] ואמר אהניהו לבעה"ב מנכסי עי"ש, וכבר דן בזה המהרש"א שם.

המלך תמלך עלינו (ל"ז. ח')

הרמב"ן כתב בשם ר"א "דהמלך תמלך עלינו" פירושו וכי תמלך עלינו ברצון, "ומשל תמשול" פירושו וכי תמשול עלינו בחזקה, ובכלי יקר כתב דאמרו לו אתה רוצה למלך ברצון אבל גם למשול בכח לא תמשול, ובאמת אכן כך הוה, דמתחילה כשירדו למצרים מלך עליהם בחזקה, וכשנתגלה אליהם מלך עליהם ברצון.

המלבי"ם והגר"א והבית הלוי פירשו כהרמב"ן, וע"פ זה פירשו את הסמיכות "כי לה' המלוכה ומושל בגוים", דעכשיו ה' מולך ברצון על עם ישראל, אבל על הגוים ה' מושל בכח, ומסיים "והיה ה' למלך על כל הארץ", דלעתיד לבוא יהיה מלך ברצון על כל הארץ, וגם הגוים יקבלו את מלכותו ברצון.

ועל דבריו (ש)

פירש רש"י דיבתם רעה שהיה מביא לאביהם. ויש לעיין מדוע רק עכשיו כשסיפר להם את החלום הוסיפו לשנאו גם על הדיבה רעה, ונראה לומר ע"פ דברי הגור אריה [הובא לעיל] דכל מה שהותר ליוסף לספר לאביו אע"פ שהעיד יחידי, היינו משום שנאמן עליו כבי תרי, אמנם עתה שגער בו אביו חזינן שאינו נאמן עליו כבי תרי, לכן הוסיפו לשנאו אותו על הדיבה הרעה.

ובפשטות י"ל דעד עכשיו אמרו שהטעם שמספר לאביהם משום שרוצה להוכיחם, אבל עכשיו שחלם חלום של מלוכה בהכרח שכל מה שמביא את דיבתם רעה הוא בגלל רצונו למלך עליהם. אולם הרמב"ן פירש באופן אחר "על דבריו" היינו על שסיפר להם את החלום והתהלך בו.

ובבית הלוי כתב שכל החלומות הולכים אחר הפה, וכשיוסף אמר להם את החלום הם אמרו לו הבא נבוא וגו', שפתרו לו את החלום לטובה, ולכן שנאוהו שע"י דיבורו שסיפר להם את החלום הכשילם פיהם לפתרו לטובה, [והוסיף שלכן בחלום השני לא השיבו האחים דבר, שלא רצו להיכשל שוב].

ועתה לכו ונהרגוהו (ל"ז. כ')

בשל"ה (תורה אור אות מ') מבואר שרצו להורגו מדין מורד במלכות, [דהיינו מלכות יהודה], ונראה דלכן מכרוהו אח"כ לעבד, דעבדות הוא היפך המלכות והו"ל מדה כנגד מדה.

ומצינו בכמה מקומות מלכות ביוסף, המלכות במצרים, ומשיח בן יוסף, ומלכות ירבעם דהיינו שהיה ב' מלכויות מלכות ישראל שהוא מלכות יוסף ומלכות יהודה שזה בית דוד.

והנה הטעם שיוסף היה מלך הוא משום שהיה בכור של רחל, ונראה דזהו מה שאמרו על הפסוק "התחת אלקים אנוכי" (ל. ב.) והשיב לו הקב"ה "כך עונים את המעיקות חייך שבניך עומדים לפני בנייה", (מדרש רבה ע"א) וצ"ב וכי בניה אינם בניו, והביאור שזה ב' מלכויות, ומה שעמדו לפני יוסף הוא מצד שהוא בנה של רחל.

וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף (ל"ז. כ"ח)

איתא בשבת (דף י:.) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת לכתנת פסים שעשה יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו למצרים ע"כ. וע"פ זה נראה לבאר מה שכתוב שמכרוהו בכ' סלעים, דהוא בשביל לחלקו ל' שבטים שכל אחד יקבל ב' סלעים, [ואף שראובן לא היה בשעת המכירה, מ"מ שמרו לו את הכסף], וש"ר שכ"כ במהרי"ל דיסקין.

והנה בהפטרה כתוב "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים", התחיל בכסף וסיים בנעלים. ופירש בדעת זקנים שמתחילה מכרוהו בכסף ואח"כ הוסיפו נעליים, ובחזקוני פירש שכל אחד קיבל ב' כסף לקנות נעליים.

ותתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי (ל"ט. י"ב)

איתא ביומא (דף לה): שלשה באין לדין עני עשיר ורשע, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, וצריך להבין מהי טענת הרשע איזה פטור זה של טרוד ביצרו, [ויש שאמרו דכיון שהיה לו יצר הרע למד כל ימיו מוסר, ולא היה פנוי ללימוד תורה].

ומרן הגרא"מ שך זצ"ל ביאר כמדוי בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל [והובא במחשבת מוסר פרשת תרומה] שהאדם סבור שתובעין אותו על החטאים מפני שלא למד ולא ידע, והוא מתרץ את עצמו שהסיבה לחטאים מפני התגברות היצה"ר, וע"ז מוכיחים מיוסף שהיה בר חכים ולמד תורה ועי"ז ניצל מיצה"ר, ובספר כוכבי אור (אות מ"ד, בחיוב ת"ת ועונש ביטולה) ביאר דכיון שרואה אדם כמה חומר עוון ביטול תורה, הרי הוא סבור שאפילו טירדא דעבירה הוא קל יותר מביטול תורה באפס מעשה.

ישא פרעה את ראשך מעליך (מ"י. י"ט)

מה שפותר לשר המשקים לחיים ולשר האופים למיתה, מבארים דשר המשקים ראה בחלומו ענבים וסחטם לכוס פרעה, והיינו שעשה תשובה שמעכשו יבדוק שלא יהיו זבובים, אבל שר האופים הניח סלי החורי על ראשו, ואעי"פ שהעוף לקח מן הסלים לא הפריחם, וכיון שלא חזר בתשובה לכך פתר לו שיהרגוהו.

ושמעתי מהגרי"מ זוננפלד שליט"א בשם חמיו הגר"א מישקובסקי זצ"ל דמכך שלא הפריחם מוכח שגופו אינו פועל לפי שכלו, ולכן יוסף אמר לו פרעה ישא את ראשך מעליך, כלומר שיפרד הראש מהגוף, לרמוז לו שהגם שבפועל עכשיו הגוף מחובר לראש, מ"מ אינו פועל על פיו, ובעוד ג' ימים הראש לא יהיה מחובר.

וישכחהו (מ"י. כ"ג)

פירש רש"י מפני שתלה בו יוסף לזכרו הוזקק להיות אסור ב' שנים ע"כ. איתא במדרש דב' השנים כנגד ב' הבקשות זכרתני והזכרתני. ומטין משמיה דהגרש"ש שהקשה דכיון שיש חובת ההשתדלות לומר פעם אחת זכרתני, אי"כ מדוע נענש ב' שנים, היה לו ליענש רק על פעם אחת שאמר יותר ממה שצריך, ותירך שכיון שאמר ב' פעמים גילה שגם הפעם הראשונה לא היתה בגלל חובת ההשתדלות.

וי"א בנוסח אחר, דהגר"ח שאל את הגרש"ש אילו ביקש יוסף פעם א' האם היה נענש שנה א', והשיב לו שכן, ואמר לו הגר"ח דאין זה נכון, דעל פעם אחת יש חובת ההשתדלות, ונענש רק משום שהפעם השניה היה גילוי שגם הפעם הראשונה לא היה בגלל חובת ההשתדלות.

דברי רבינו ראש הישיבה שליט"א

בסיום ש"ס בבלי לע"נ הגאון ר' חנוך ארנטרוי זצ"ל דיין ורב קהילת ידידי הישיבה בלונדון

יום ג' א' כסלו תשפ"ד

ראשית דבר יומא טבא לרבנן, עצם "שמחת התורה" בסיום הש"ס שבני הישיבה למדו, זה "יומא טבא" כשלעצמו.

ועוד "הכרת הטוב" להגאון ר' חנוך זצ"ל, כמו שהזכירו שהיה מגיע לכאן, וזה היה מפליא מאד, אחד שהיה ידוע כ"אדם גדול" ת"ח מופלג, והי' ידוע לא רק בלונדון, אלא "בכל המקומות, וכגודל גדלותו כך היתה "ענותנותו", היה מגיע ולא היה מחשיב את עצמו בכלל.. ובשבילנו זה היה היה ממש "דמות", וזכות הישיבה שעושים לעילוי נשמתו מעמד של סיום הש"ס, זה הכרת הטוב לו, ולאנשי הקהילה, ובני המשפחה.

ישיבת "ארחות תורה", כך כל המוסדות של ארחות תורה, נסביר מה הדבר "המיוחד" שבהם. כתוב בפסוק "יצחק בן אברהם", ואומרים חז"ל (ב"ק צ"ז ע"ב) מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר. ולפי תוס' לא היה ע"ז בכלל "צורה", לא של אברהם ולא של יצחק, היה כתוב זקן וזקנה בצד א' ובחור ובתולה היה כתוב בצד השני. נשאלת השאלה, א"כ למה זה נקרא מטבע של "אברהם אבינו", הרי לא כתוב את השם שלו ולא את צורת קלסתר פניו, כתוב רק "זקן וזקנה בחור ובתולה".

ושמעתי פעם הסבר, שכיון שהוא היה הראשון שביקש על הזקנה, אז הוא בעצם זה "שהביא את הזקנה לעולם", אז כשכתוב זקן וזקנה, זה אומר מעצמו שזה אברהם אבינו.

אבל שמעתי על דרך הדרוש הסבר כזה, אם נתבונן בעולם, נראה שאין "מטבע אחד" של זקן וזקנה בחור ובתולה, זה "שתי מטבעות" יש מטבע של "הזקנים" ומטבע של "הצעירים", תבדקו "בכל העולם" אולי מכבדים את הזקנים, אבל זה לא דבר "אחד". אבל אצל אברהם אבינו זה היה "אותו מטבע, היית הופך את המטבע, ורואה זקן וזקנה.

כל הישיבות, כל המוסדות של ארחות תורה, כל הכוללים, המיוחד שבהם, ששנים רבות מרן ראש הישיבה זצ"ל מסר את נפשו על הישיבות, על המוסדות של ארחות תורה, "כפשוטו ממש", גם בפועל, וגם בתפילות, בכל מה שרק אפשר "מסר נפשו כפשוטו", כולל גם בשיעורים שהיה אומר בישיבה, "במסירות נפש ממש".

וכל הזמן הדמות הזאת של "הזקן וזקנה מצד אחד, ובני הישיבה.. כל מקום שרואים את הפירות של ארחות תורה, אומרים "רואים שזה פירות של הרה"י זצ"ל", מה שהוא השריש פה בישיבה הזאת, זה קיים! זה לא רק איזה פעולה, איזה הסטוריה. זקן וזקנה, בחור ובתולה, זה "בני הישיבה והראש ישיבה", זה הוטבע "בכל המקומות", אם זה פה, ואם זה בצפון, ואם זה בדרום, ואם זה בכוללים.

ולא אנחנו אומרים את זה, אלא בכל מקום אומרים את זה, שרואים שהם תלמידים שלמדו בארחות תורה. ממילא היא "זכות גדולה" לאלה ששותפים למקום הזה, למקום הקדוש הזה.

הקב"ה יעזור שימשיך הלאה, ירבה גבולנו בתלמידים הגונים, ונזכה בעז"ה להרביץ תורה ולהגדיל תורה, ויהיה זה לע"נ של הגאון זצ"ל.

הגליון השבוע נתרם לע"נ

רשכבה"ג אבינו רועינו מרן ראש הישיבה
רבינו אהרן יהודה לייב ב"ר נח צבי זיע"א
נלב"ע כ"ד כסלו תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ הגאון רבי יהושע זליג

בן הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצוק"ל
רבה של פרדס חנה - נלב"ע כ"ו כסלו תשל"א
ת.נ.צ.ב.ה.